

ZŘIZOVATELÉ KNIHOVEN A REGIONÁLNÍ FUNKCE

Roman Giebisch, Vědecká knihovna v Olomouci

Sdružení knihoven, které pořádá letošní konferenci Knihovny současnosti v Seči, pověřilo vedením sekce na téma Regionální funkce knihoven PhDr. J. Vyčichla a ten následně požádal o přípravu diskusních námětů krajské metodiky. V Olomouckém kraji se pracovníci metodického oddělení Vědecké knihovny v Olomouci rozhodli zpracovat příspěvek, který by mapoval pohled zřizovatelů a provozovatelů profesionálních knihoven na problematiku regionálních funkcí. Přijali jsme za své stanovisko PhDr. J. Vyčichla, že tato problematika není zdaleka vyčerpána a že je stále o čem diskutovat a rozhodli jsme se připravit krátký dotazník se třemi otázkami, které měly „rozčeřit stojaté vody“ knihoven našeho regionu a potažmo jejich zřizovatelů.

V Olomouckém kraji pracuje cca 33 veřejných profesionálních knihoven, pokud přijmeme úzus, že za profesionální knihovnu považujeme knihovnu s provozní dobou delší než 15 hodin v týdnu. Jsou to většinou bývalé střediskové knihovny, které svou střediskovou funkci vůči malým obecním knihovnám vykonávají i dnes po obnovení kooperačního systému knihoven díky finančním prostředkům z Programu regionálních funkcí knihoven. Střediskový systém, který byl dlouhá léta na severní Moravě úspěšně budován, byl také úspěšně likvidován v průběhu 90. let minulého století. Střediskový systém v poněkud změněné formě v současnosti funguje v okresech Olomouc, Šumperk, Jeseník a Přerov. V okrese Prostějov se střediskový systém nepodařilo obnovit. Za profesionální knihovny považujeme i 3 specifické knihovny, které sice s nikým příliš nespolupracují, ale jejich provozní doba je dostačující. Je to Veřejná knihovna Jaromíra Balcárka ve Velké Bystřici, Místní knihovna Troubky nad Bečvou a Městská knihovna Tovačov.

Otázky pro provozovatele a zřizovatele knihoven :

1. Jakým způsobem jsou informováni zřizovatelé obsluhovaných knihoven o Programu regionálních funkcí knihoven ?
2. Zajišťují knihovny v malých obcích dostatečně dostupnost veřejných informačních služeb, nebo je zajištěna i jiným způsobem ?
3. Jaký je pohled zřizovatelů a provozovatelů knihoven na kooperační systém zajištěný v rámci Programu RF knihoven ?

Dotazníkové šetření proběhlo elektronickou formou a to několikrát opakovanou výzvou. Zpět se nám vrátilo pouze 30 % odpovědí od zřizovatelů knihoven a 50 % od provozovatelů. Některé odpovědi zřizovatelů korespondovaly s odpověďmi provozovatelů knihoven, protože na ně náš dotazník „přehráli“. Je zajímavé, že pracovníci odborů kultury mnoha měst a obcí nemají žádný názor na tuto důležitou činnost organizací, které zřizují. Poněkud zarážející je nezájem poloviny profesionálních knihoven našeho regionu o tuto problematiku a neochota odpovědět na 3 krátké dotazy. Nízkou návratnost odpovědí si vysvětlujeme pouze tím, že to „*co dobře funguje tak není třeba řešit*“.

O problému nedostatečné informovanosti zřizovatelů obsluhovaných knihoven jsme začali uvažovat na popud pracovníků Odboru kultury Olomouckého kraje a na poradě ředitelů knihoven pověřených výkonem RF bylo dohodnuto, že zřizovatelé obsluhovaných knihoven budou informováni o Programu RF knihoven prostřednictvím oficiálního dopisu příslušné pověřené knihovny. Knihovna města Olomouce ve svém dopise upozornila na nové knihy ve výměnných souborech, pomoc s revizí knihovnických fondů a zajištění servisu knihovnického programu LANIUS. KMO nabídla také možnost společného nákupu a zpracování KF, metodickou pomoc a školení práce s PC. Paní ředitelka KMO ve svém dopise vyzvala starosty k posouzení činností jejich knihovny a navrhla nové a neotřelé možnosti spolupráce a také další způsoby propojení práce knihovny s dalšími kulturními aktivitami obce.

Městská knihovna Prostějov informovala starosty ve svém regionu o činnostech, které vykonává již druhým rokem díky tomuto programu. Vyjma nákupu a zpracování KF nabízí tato pověřená knihovna všechny činnosti určené daným metodickým materiálem MK ČR. Obdobný dopis byl zaslán všem zřizovatelům knihoven v okrese Jeseník. Knihovna Vincence Priessnitze v Jeseníku tyto RF vykonává teprve druhým rokem a po personálních změnách ve vedení knihovny jsou v Jeseníku vlastně opět na začátku. Naštěstí mají ve vedlejší šumperském regionu cenného rádce a pomocníka v Městské knihovně Šumperk. Úzké kooperační vazby zdejších deseti střediskových knihoven a opravdu vzorová činnost pověřené knihovny je bez diskuse vynikající prací ředitelky MěK Šumperk Mgr. Zdeňky Daňkové. Šumperská knihovna zaslala dopisy s informacemi k RF knihoven s konkrétním určením obsluhované obce. Dopis obsahoval přesné vyúčtování jednotlivých knihovnických činností, přehled periodik a knih nakoupených a zpracovaných z prostředků RF i obecních rozpočtů, krátké hodnocení činnosti obecní knihovny a neprofesionálního pracovníka.

V okrese Přerov zajišťují RF knihoven tři pověřené knihovny. Městská knihovna Hranice zřizovatele svých obsluhovaných knihoven informovala také oficiálním dopisem, kde vypsala činnosti financované díky Programu

RF knihoven a které zajišťují zachování a zvyšování úrovně veřejných knihovnických a informačních služeb ve dvou knihovnických střediscích. Střediska Brodek u Přerova, Hustopeče a Lipník nad Bečvou obsluhuje pověřená knihovna Městská knihovna Lipník nad Bečvou. V dopise starostům obsluhovaných knihoven byla vedle obvyklých informací i nabídka objednávkový remitentních časopisů s příloženou fakturou. Za důležité považujeme uvedení webovké adresy k odkazům k RF, které jsou pravidelně aktualizovány MěK Lipník nad Bečvou a dalších odkazů k programům na podporu rozvoje a činností knihoven. Dopis Městské knihovny v Přerově s největším počtem obsluhovaných knihoven přerovského okresu byl velmi podrobný a obsahoval vedle obvyklých informací o zajišťovaných standardech RF i příložený podrobný rozbor činností tohoto knihovnického střediska.

Ale vraťme se k naší krátké anketě. Nedalo nám to a telefonicky jsme obvolali zřizovatele a provozovatele knihoven, kteří nám neposlali své odpovědi. Pokud se nám podařilo v tomto prázdninovém období sehnat kompetentního pracovníka, tak nám zaslání odpovědi přislíbil, ale většinou „skutek utek“. Alespoň jsme si ujasnili, že polovina našich tzv. profesionálních knihoven je profesionální jen podle délky provozní doby a na většině obecních úřadů jsme minimálně oživilo vzpomínku, že v jejich obci existuje i nenápadné místo, které se nazývá knihovna.

Na otázku *jakým způsobem jsou informováni zřizovatelé obsluhovaných knihoven o Programu regionálních funkcí knihoven* nám **zřizovatelé** profesionálních knihoven odpověděli :

- zřizovatelé knihoven jsou informováni osobně vedoucími profesionální knihovny, jsou seznámeni s výhodami regionálních funkcí, finančními toky a personálním zabezpečením
- zřizovatelé jsou také seznámeni s Programem RF prostřednictvím vzájemných dohod o spolupráci, které připravují na obecních a městských úřadech a sledují jejich plnění
- dle potřeby svolávají zřizovatelé PK porady k aktuální problematice a k informování využívají i setkání starostů v rámci mikroregionů
- zřizovatelé pověřených knihoven jsou také přesvědčeni, že informovanost k této problematice je mezi zainteresovanými subjekty průběžná a operativní
- v okresech, které se transformovaly později, jednal se starosty obcí ještě bývalý okresní úřad a velmi pomohl knihovnám s přechodem pod obce a města /např. okres Jeseník/

Na otázku *jakým způsobem jsou informováni zřizovatelé obsluhovaných knihoven o Programu regionálních funkcí knihoven* nám **provozovatelé** profesionálních knihoven odpověděli :

- v okrese Prostějov slouží k aktuálnímu a průběžnému informování starostů interní periodikum - Knihovnické čtení, které má dvě mutace – pro knihovny a druhou řadu pro zřizovatele
- informace jsou také poskytovány písemnou i elektronickou formou – emailem, odkazy na webovských stránkách pověřených knihoven s průběžnou aktualizací, odkazy na stránky krajské knihovny, NK ČR a MK ČR
- knihovny pro zřizovatele zpracovávají roční zprávu o činnosti, kde poskytují i rozbor RF v daném roce, profesionální pracovníci také poskytují informace telefonicky a na vyžádání poskytují veškeré podklady
- zřizovatelé jsou každoročně informováni při podpisech vzájemných dohod a smluv o spolupráci mezi PK a obsluhovanou knihovnou, v průběhu roku dochází k podpisu i pozměňujících dodatků těchto dokumentů
- objevila se i častá kritika starostů ze strany knihovníků, že i přes veškerou snahu o komunikaci starosty problematika knihoven vůbec nezajímá

Na otázku *zda zajišťují knihovny v malých obcích dostatečně dostupnost veřejných informačních služeb, nebo je zajištěna i jiným způsobem* nám **zřizovatelé** profesionálních knihoven odpověděli :

- zřizovatelé mnoha knihoven jsou si vědomi, že obce v jejich regionu nezajišťují dostatečně veřejné informační služby /provozní doba knihoven cca 2 hod/týdně/, ale doufají, že je zajišťují knihovny a informační centra v jejich městě pro celý region
- zřizovatelé vědí, že v knihovnách zavedený Internet je málo dostupný pro krátkou provozní dobu, ale VIS prý zprostředkovávají způsobem v obcích obvyklým a zavedeným - vývěsní tabule, skříňky apod.
- starostové jsou si vědomi vysoké ceny za Internet a tudíž jeho malému využití, ale neuvažují o snížení této mnohde velice vysoké částky /až 80 Kč/hod/
- mnozí starostové nechápu pojem VIS, ale vědí, že v knihovnách není denní tisk, maximálně se tam dostanou nějaké staré časopisy darem od uživatelů a tak je to s těmi informacemi špatné
- v mikroregionu Litovelsko jsou VIS zajištěny informačními kiosky v každé obci na veřejně přístupném místě a to 24 hodin denně, tento fungující informační systém zřizuje město Litovel

Na otázku *zda zajišťují knihovny v malých obcích dostatečně dostupnost veřejných informačních služeb, nebo je zajištěna i jiným způsobem* nám **provozovatelé** profesionálních knihoven odpověděli :

- když není otevřena knihovna pro veřejnost, mohou zájemci po dohodě využívat Internet na obecních úřadech, kde je ovšem také možnost využívání Internetu velmi omezena
- v mnoha obcích je dostupný Internet v místní škole /i pro dospělé uživatele/ po dohodě s vedením školy a často zdarma
- mnoho provozovatelů upozornilo na nízké využívání Internetu a nezájem ze strany uživatelů o prodloužení provozní doby, školáci mají Internet ve škole zdarma a značná část veřejnosti jej i v malých obcích má doma, nízká frekvence uživatelů v knihovnách netlačí zřizovatele k prodloužení provozní doby
- v odpovědích knihovníků se ukazuje dobré využití kooperace knihoven, když sami nejsou schopni uspokojit požadavky uživatelů, obrací se na SK, PK popř. KK /problém s placením MVS/
- podle odpovědi části knihovníků považují starostové Internet v knihovnách za zbytečný a k zajištění informovanosti veřejnosti stačí prý hlášení rozhlasu obecního úřadu

Na otázku *jaký je pohled zřizovatelů knihoven na kooperační systém zajištěný v rámci Programu RF knihoven* nám **zřizovatelé** profesionálních knihoven odpověděli :

- zřizovatelé většinou vítají každou pomoc, která z Programu RF vyplývá a tento systém podporují, mají bohužel pocit, že na práci střediskové pracovnice pro region doplácí z vlastního rozpočtu
- ve většině později transformovaných knihoven byla omezena činnost s přechodem pod města a obce a pokud by nebyly zajištěny finanční prostředky z Programu RF uvažují zřizovatelé i o zrušení knihovny /okres Jeseník/, zřizovatelé PK si myslí, že z Programu RF nemá jejich PK žádné výhody
- starostové obcí mají dobrý přehled o jednotlivých standardech RF a dohlížejí na jejich plnění, jsou spokojeni s nákupem a zpracováním svých kmenových fondů, znají cirkulační soubory a oceňují pomoc při revizích a servisu AKS
- zřizovatelé oceňují zachování kvalitní odborné úrovně knihoven a knihovníků prostřednictvím vzdělávacích akcí, zájem o knihovny vede v mnoha případech i ke zlepšení interiéru knihoven v těch nejmenších obcích
- často je kritizováno zrušení celookresních systémů, zpretrhání kooperačních vazeb v 90. letech, knihovny prý byly obcím vnuceny za velmi nevýhodných podmínek, starostové kritizují vládu, že nenaplnuje proklamace ke Státní informační politice ČR, na zajištění rovného přístupu všech občanů k informacím nemají obce peníze a nelze přesvědčit zastupitele, aby z „ničeho“ dali peníze na knihovnu, situace na obcích je alarmující a spíše to spíše k redukci výdajů na knihovny

Na otázku *jaký je pohled provozovatelů knihoven na kooperační systém zajištěný v rámci Programu RF knihoven* nám **provozovatelé** profesionálních knihoven odpověděli :

- pohledy knihovníků na kooperaci jsou většinou kladné, ale i s výhradami - není zajištěno plynulé financování a PK musí půl roku financovat RF ze svého rozpočtu, problémy s pracovními smlouvami na dobu určitou nelze podle novely ZP neustále prodlužovat a bude nutné stále zapracovávat nové lidi, což snižuje efektivitu práce a zvyšuje nároky na PK
- kooperační systém prohlubuje, posiluje a zase obnovuje vazby mezi knihovnami právě ve střediskovém systému, knihovny oceňují spolupráci s KK i NK ČR, díky RF jsou do záležitostí knihoven stále více vtahováni zřizovatelé což vede k jejich zvýšenému zájmu o knihovny, které jsou často jediným veřejným zdrojem kultury v malé obci
- bez fungování systému RF by se kooperace ve střediscích rozpadla, malé knihovny, pokud by přežily, tak by tiše živořily a byly by na periferii zájmu zastupitelů obce i veřejnosti
- zřizovatelé knihoven si bohužel myslí, že díky cirkulačním fondům jim odpadla starost o nákup nových knih do kmenových fondů svých knihoven a na nákup knih vůbec nepřispívají v řadě obcí Olomouckého kraje
- kooperace knihoven je hodnocena jako:
 1. vstřícná, bezproblémová a velice dobrá
 2. „v poslední době jsem o tom s nikým nemluvila, ale podle vyprávění si myslím...“
 3. „...ale ve středisku jsme všichni spokojeni a systém nám vyhovuje“
 4. knihovnice v regionu si vzájemně pomáhají, všeobecná spokojenost a jen slova díky
 5. „se systémem všichni souhlasí, zatím se nikdo neozval, že mu to nevyhovuje...“
 6. „...a kdyby mně snad ještě něco zajímavého napadlo, ráda doplním“
 7. systém je plně funkční, je využíváný, za dva roky praxe se nejen vžil, ale přináší i pozitivní výsledky

Naprostu se shodujeme s názorem vedoucího sekce pro RF knihoven SDRUK PhDr. J. Vyčichla, že problematika regionálních funkcí knihoven je tématem, které není ani zdaleka vyčerpáno a je nutno o něm diskutovat s pracovníky všech typů knihoven a především s jejich zřizovateli.